

nyamũ cia gĩthaka

hĩa na kanya ka mbakĩ

mũhuhi wa rũhĩa

Mũgamb Wa Kĩrĩnyaga

008
Mweri Wa Mũgira Njara
SATURDAY EDITION

★★★★★ *Mũgambo wa mũingĩ nĩguo mũgambo wa Ngai*

ANDĪKI NJORUA, NGŪGĪ WA THIONG'O NA BOUBAKA BORIS DIOP, KWANDĪKĪRA MŪTONGORIA MWERŪ WA SENEGAL BASSIROU DIOMAYE DIAKHAR FAYE MARŪA MAHINGŪRE.

Twitĩkĩrie twambe tũk-wĩmenyithie tũtananjĩrĩria kũingĩrĩria ndũmĩrĩri ĩno. Marĩtwa maitũ nĩ Ngũgĩ wa Thiong'o kuma bũrũri wa Kenya na Boubacar Boris Diop kuma bũrũri wa Senegal. Ithuerĩ tũrĩ andĩki a mabuku ma ng'ano. Mbuku iria tũkaine nacio mũno nĩ Decolonizing the

Mind, The politics of language in African Literature riandike nĩ Ngũgĩ, na Murambi, le livre des ossements (2000)riandike nĩ Diop na rikoniĩ mbũragano ya Tutsi a Rwanda mwakainĩ wa 1994. No kĩria kĩratũma tũhĩahĩane ngoro mũno tũgĩkwandĩkĩra marũa maya,

nĩ gũtuĩka ithuĩ tũtiandĩkĩte mabuku maitũ mothe na Kĩngeretha na Kĩbaranja, thiomi cia mũkoronia, aca, nĩ twandĩkĩte mabuku mamwe na thiomi citũ cia andũ airũ, niĩ ngandĩka na Gĩkũyũ na Boris Diop akandĩka na Wolof. Rora hau mbere P 3, na 5

Mwanĩki Muoria.

mwandĩki ũyũ
ndakariganĩra

Mwaniki Muoria arĩ mwandĩki mũnene ũrĩa wandĩkaga "Mũmenyereri" ngathĩti ĩrĩa yaragia ũhoro wa ũrũmwe wa Africa na kwandĩka ũhoro wa Jommo Kenyatta, na ateti angĩ. Rĩrĩa mwandĩki wa Mũgambo wa Kĩrĩnyaga mararagia na Ngũgĩ wa Thiong'o, nĩ arakumirie mwandĩki ũcio ũtakariganĩra.

Page 12

Mũgũnda wa mbimbi

Rĩrĩa mwaũrandũ ambĩrĩrie kũmia mbimbi ũndũ ũcio nĩ wamũmakirie na ũkĩmũtanga ngoro mũno kũreka mbimbi ta thenge?

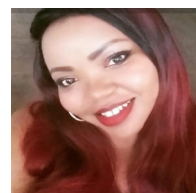
Page 04

Douglas Wanyanga

Mũthuri mũkũrũ wa miaka mĩrongo mũgwanja na ĩtatũ (73) wĩtagwo Douglas Wanyanga onete gĩcanjama

Page 02

NJOHI NĪ NJOHI

Njohi cia ibango rĩu nĩ ĩmakĩtie andũ aingĩ nĩ ũrĩa ĩtete mĩcĩi mũingĩ na ĩkanina imwana ona ĩtarĩ maciaro.

Page 06

President Ruto, nĩ agĩrĩire akaane mũgũnda wa Ndabibi ota ũria akanire rĩrĩa Matiangi etirwo Parliament aheana ũtonga wake. P.2

Githakuini Kia Ngũgĩ Wa Thing'o. P.07.

Rũgano rwa ndabibi P. 2

Mũtabania P.11

ARĪMI ANYINYI KWAGITHIO THAYŪ KŪU NDABIBI.

NĪ KŪRĪ WATHO UGĪTE ATĪ MŪNDŪ ANĠĪKARA MŪGŪNDA WA MŪNDŪ ŪNGĪ MĪAKA IKŪMI GŪTHIE NA MBERE, ENA KĪHOOTO KUGA ŪCIO NĪGUO MŪCĪI WAKE. (NA GITHŪNGŪ WAATHO ŪCIO WĪTAGWO "ADVERSE POSSESSION RIGHT" WHEN THE TITLE HOLDER FAILS TO TAKE ACTION WITHIN THE STATUTES OF LIMITATIONS)

Arīmi arīa anyinyi o arīa mainaga rwīmbo rūrū
"Tūgokīra tene, tūgokīra tene
Tūgathure Ruto Tūgathure Ruto
Ngai! baba Kaī mwagarūrūkirwo"

"Kaī kūu Ndabibi kaī kuoneka atīa
Githī ti mwaũrandū watūninīra ithaka
Nīahītwo ī nīahītwoī ī ndaga...cinine"

President William Ruto nīwe o ūmwe wahaicaga ngari igūrū akanīrira mūthenya barigici atī oya thirikari, ūndū wake wa mbere nīgūtīgīrira atī arīmi anyinyi na aruti wīra, nīo agakorwo akīrūmbūyania na mabatarā maō. Eraga andū atī mama mboga na andū a mpokoteni, nīo magakoragwo me hau thīnī wa metha ya githiūrūrī magīcirīra mūtūrīre wao. Thutha wa Kūingīra nyūmba īyo ī kīrīma inī, ndūngīmenya nī atīa gwithire na mbere tondū amagarūrūkire ta andū atarī oona maica inī make.

Andū acio arīmi anyinyi rīu nīo aratunya mūgūnda wa Kūu gwithagwo Ndabibi na ona korwo nī wake, na ūririkane ūria aheaga arimi anyinyi kīrigīrīro, ndangīkorwo agīcindana nao ona mūthenya ūmwe. Athīni acio matūrīte mūgūnda ūcio kana nīwao kana ti wao, nī magīrīrwo gūthīi na mbere gūikara kūu meetaga mūciī. Ni kūrī watho ugīte atī mūndū anġīkara mūgūnda wa mūndū ūngī mīaka ikūmi gūthie na mbere, ena kīhoo-to kuga ūcio nīguo mūciī wake. (na githūngū waathō ūcio wītagwo "adverse possession right")

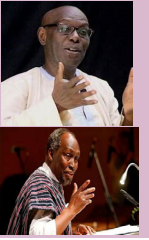
Ona tūtagūthikīrīria ng'ano nyingī, ta cia marimū, arīmi acio maikarīte kūu ndabibi matiagīrīrwo nī kūingātwo mūgūnda ūcio. Andū arīa mokite thutha ūyū makaiga atī nīkūgūra magūrīre nī maheni na onangīkorwo meena title, nī cia magendo. ADC ta rūhonge rwa thirikari nī yagīrīre kūrūmirīra watho ūria ugaga no mūhaka manīrīre kīndū gioothe thirikari īrendia. Tūtīrī tuona mīgūnda ya ADC yanīrīrwo magathīti inī, na kwoguo andū acio maraiga atī magūrīre kuma ADC, magereire njīra ya magendo na mūgūnda ti

wao. President Ruto, nī agīrīire akaane mūgūnda wa Ndabibi ota ūria akanire rīria Matiangi etirwo Parliament aheana ūtonga wake. Reke būrūrī ūgie na kīhoo-to na arimi acio anyinyi macokerio mūgūnda wao -na arīa manyitirwo marekio hatarī baīni.

Ūyū nī ribota Njeri Wa Karago.

RAITHI BASSIROU DIOMAYE DIAKHAR FAYE WA SENEGAL KWANDĪKĪRWO MARŪA MAHINGŪRE NĪ ANDĪKI NJORUA.

Amūkĩra kũngũ maita maingĩ nĩ ũndũ wa ũhootani waku na gũtuĩka Raithi wa Jamũhũri ya Senegal. O nake Wathiri waku mũnene, Prime Minister, Mr. Ousmane Sonko, ũria mũrarũagĩra itĩ icio mwĩ hamwe, nĩ twamũkũngũira.

Mũingĩ wa Senegal ndũnamũthuurra na ũingĩ ũcio wothe atĩ mũtuĩke Athani tu, ca, nĩ mũtuĩke ndungata cia Mũingĩ.

Twĩ na mwĩhoko atĩ inyuĩ inyueri mũtikũmaconora: nĩ mũkũhingia wĩrĩgĩro wao. Tũtirĩ twatũngana na inyuĩ maito kwa maitho, no nĩ tũkwenda mũmenye atĩ ithuĩ, o hamwe na Abirika na thĩ ng'ima, nĩ tũmũ, ta kũndũ twanatũngana. Na nĩkio twamwandĩkĩra maya,

Nginya hau tũkinyĩte ũmũthĩ, tiga hihi atongoria atare ta Kwame Nkrumah, atongoria aingĩ makoretwo marĩ a kwendia Abirika. Makoretwo marĩ a gütenderia wogomu wa ũkoronia makaũtua ũkoronia-momboreo, moigage atĩ wogomu ũcio ti wogomu tondũ wogomu ũcio rĩu nĩ witũ andũ airũ.

RAITHI BASSIROU DIOMAYE DIAKHAR FAYE

tũhana athuuri na ningĩ tũri andũ maramũkumia.

Nginya hau tũkinyĩte ũmũthĩ, tiga hihi atongoria atare ta Kwame Nkrumah, atongoria aingĩ makoretwo marĩ a kwendia Abirika. Makoretwo marĩ a gütenderia wogomu wa ũkoronia makaũtua ũkoronia-momboreo, moigage atĩ wogomu ũcio ti wogomu tondũ wogomu ũcio rĩu nĩ witũ andũ airũ.

Ūtonga wa tũiri witũ ũkoretwo ũkĩguna Rũraya na mabũrũri ma Ithũiro. Tũtindaga tũrorete mabũrũri macio igũrũ. Rĩu ithuĩ, tũkororia atĩrĩ: me ha aturi aitũ? Me ha mainjinia aitũ? Me ha atuĩria aitũ a gũthĩ gũtuĩria matuĩnĩ na mbere ya matu, mĩtambũrũkoinĩ ya Njata? Abirika nĩ ibatiĩ atongoria megwakania mwaki ngoroinĩ cia andũ aitũ ethĩ, maimanjini maũndũ tũngĩhota kwĩkĩra na

gwĩturĩra.

No tũtingĩhota ũguo angĩkorwo ithuĩ no gũtinda tũrorete mabũrũri ma Ithũiro igũrũ, gũtuĩkage atĩ atongoria aitũ nĩ a gũtongorio nĩ athũngũ, tũkaga kwĩmenya na kwĩitũkia na kwĩhoka o hamwe na gwĩtũkia na kwĩhoka andũ aitũ.

Inyuĩ mwĩna mweke wa gũtongoria Senegal na kũgereia bũrũri ũcio wanyu njirainĩ njerũ ya gũtũma mũingĩ wĩmenye na wĩitũkie, matonyanage na thĩ iria ingĩ na njira ya “ndakũnengera ũkanengera”. Mũngĩoya njira iyo, mũrĩrĩkane atĩ nĩ mũgũtuma thũ, na makĩria thũ cia thũngũ, iria itarenda mũkinye makinya macio. Ithũiro marena Abirika itũũre itongagia Rũraya na Ithũiro.

Inyuĩ mũtigitũkĩre ũrata wa kũhinyĩrĩria andũ anyu. Na

mangĩmũnyĩira atĩ tondũ nĩ mwarega gũkomereria andũ anyu, moigage mũri oru tondũ atĩ nĩ mwathĩkĩra andũ anyu, mahũrĩre ngoci mũmere nĩ hao: mũingĩ wa Senegal nĩ guo njanji wa ciĩko cianyu.

Reke rĩu tũmũgaĩre meciria maitũ. Tweciria tũkindĩre ikonĩ thiomĩ citũ, tondũ, ithuĩ tũri andĩki, na nĩ twĩcirĩtie ũhoru wa thiomĩ, na kũringana na woni witũ, kũmenya ũria tũgwĩka na thiomĩ citũ, kwĩruta ũkomboĩnĩ wa thiomĩ cia ageni, nĩ guo ũgũtũhotithia gũkũria ũtonga witũ, ũteti witũ, mũkarĩre itũ, na kwoguo gũtongia mũingĩ witũ na njira ciothe. **Cont. Page 5**

RŪTHIOMI RŪRĪĀ RWĪ MUOYO

Irebeta rĩrebeta nĩ Ngũgĩ wa Thiong'o

Rũthiomi rwĩ muoyo
 rũthiyaga rũgĩkũraga
 Rũthiomi rwĩ muoyo rũmoyaga
 ngoro na kĩongo
 Rũthiomi rwĩ muoyo ti
 gũkĩgĩrĩra iria ciekagwo tene
 No nĩ rũgĩraga ũmenyo ũrĩa
 warĩ ho rũkongerera
 Rũthiomi rwĩ muoyo
 rũthomaga rũgathoma ũmenyo
 thiomiinĩ ingĩ
 O ta ũrĩa mwĩrĩ wĩ muoyo
 ũhiahaga rĩera
 Ũkarĩa irio na ũkanyua maaĩ
 Ciakinya nda igatiga
 gũikara irĩ irio kana maaĩ
 Ciatukanĩra nda igatuĩka igai rĩa
 muoyo
 Rũthiomi rwĩ muoyo nĩ ruo rwa
 arĩmi na arĩithi
 No ti kũrĩithia o ũrĩa
 kwarĩithagio tene
 Kana kũrĩma o ũrĩa
 kwarĩmagwo tene
 Kana kũrĩma o kĩrĩa
 kĩarĩmagwo tene
 Rũthiomi rwĩ muoyo nĩ
 rwa aturi
 No ti gũtura o kĩrĩa

gĩaturagwo tene
 Rũthiomi rũmenyaga na
 rũkongerera
 Kaĩ o na ithuĩ
 tũtangĩũmbũkia ndege
 Ta ũrĩa Gacamba wa mwena wa
 Nyĩrĩ ekire
 Agĩaka na akĩũmbũkia
 Kenya One
 Tiga acokire kũnyitwo
 gĩthua nĩ arĩa meciragia
 Gĩthomo nĩ kũriganĩrwo nĩ
 rũthiomi rwao
 Atĩ harĩ acio a kĩmonimoni
 Gĩthomo nĩ kwĩmena
 na kĩmonimoni
 Rũthiomi rwĩ muoyo to rwa
 kũragũrĩra mũndũ
 Atĩ arutage kabuti gukawe
 ariganĩrwo nĩ kũruta
 akĩracia
 Mũndũ arwara;
 Nĩ kabuti karĩa;
 Mũndũ akuĩrwo
 Nĩ kabuti karĩa
 Rũthiomi rwĩ muoyo
 rwethaga ũgo wa Thayathi na
 Tekinorojĩ
 Rũkonía andũ ũrĩa
 mekwĩruta kuma kwĩ ma ya
 tene
 Magĩtuĩragia ma ya kĩĩrũ
 Watukania ũmenyo ũcio wega
 Rũthiomi rũgagĩaka rũciũ rwĩ

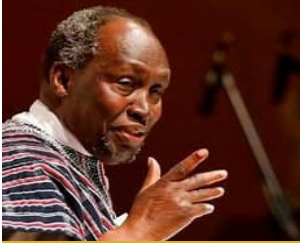
na mĩri.
 Rũthiomi nĩ guo rūrĩmĩ rwa
 mũndũ na Rūrĩrĩ
 Rūrĩmĩ rũmathaga ũmenyo nja
 na nyunjurĩ
 Rūrĩmĩ rũmathaga ũmenyo
 itũũra na bũrũri na Thĩ
 Na Maaĩnĩ na rĩerainĩ na
 Matuinĩ
 Rūrĩmĩ rũmathaga ũmenyo
 kuma nĩmĩ ingĩ
 Rūrĩmĩ rūrĩmagĩra mũndũ
 agakũria mathagu
 Akombũka akorũũra kwa mweri
 na kwa njata na kwa riũa
 Agacoka agacokia kĩrĩa ona kuo
 kwĩ rũũrĩrĩ na bũrũri
 Rūrĩmĩ rwĩ muoyo rūrĩmagĩra
 muoyo wa mũingĩ

Waica kehiri nowe waica keruti

"Ta ũrĩa Gacamba wa mwena wa Nyĩrĩ ekire Agĩaka na akĩũmbũkia Kenya One"

MBIMBI CIA MWAŪRANDŪ

Karũgano kandike nĩ Ngũgĩ wa Thiong'o
Gakaganwo nĩ Ndũngi wa Gĩthuku

Rĩrĩa mwaũrandũ ambĩrĩrie
kũmĩa na kwendia mbimbi
Ūndũ ũcio nĩ wamũmakirie
Na ũkĩmũtanga ngoro mũno
Kũreikia mbimbi ta thenge?
Mũtumia wake akĩaria na Ngai
Ngaragariangaragaretangaragari
Ngururianandũkangururĩriemĩ-
guainĩ

Ngururĩriangwacĩnĩthĩingĩciriyaga
Akĩyona akururĩtio nĩ kĩroori
Kĩrahũra honi gĩtegitĩthĩria
Mbiimbĩmbiimbĩindabiibii
Akĩgurumũka toro
Nĩ ndaguũrĩrio nĩ Ngai, akĩira
Mwaũrandũ
Harĩ ũndũ arakwĩra na mbimbi icio
Umagara ũrore kana nĩ ũgũtũnga
Kĩndũ kĩhana kana

gĩkuhĩrĩrie mbimbi
Mwaũrandũ agĩkora twana
tũgĩthaka tũkĩnaga karũĩmbo
Ndabibi ĩ ndabibi
Ng'aragu ndĩrĩ hinya
Ngara ndindi
Ndindi ndindi baĩ
baĩ baĩ Ngurume
Ngurume ngurume Thengera

Mbimbi Ndabibi,
Mwaũrandũ agĩcokera
Hĩndĩ ĩyo nĩ rĩo onire mũgũnda wa
ndabibi theri
Akĩinaina ngoro na mwĩrĩ:
Ma nĩ ngai wamuonia mũgũnda ũyũ
Agĩthĩĩ kwa Borithi akĩmatwarĩra
kitu kidogo
Akĩmera Ngai nĩaramũheire
mũgũnda wa ndabibi

Borithi makĩrutũrũra arĩa matũire
mũgũndainĩ ũcio
Na makĩurangĩra:atĩ marathĩkĩra
watho wa Mwathani
Mwaũrandũ na mũtumia wake
makĩina

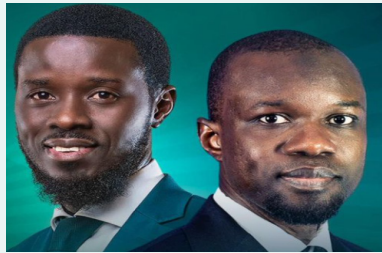
Ndabibi ĩ ndabibi
Ng'aragu ndĩrĩ hinya
Ngara ndindi
Ndindi ndindi baĩ
baĩ baĩ ngurume
Ngurume ngurume thengera
Mwaũrandũ araiga
maũndũ nĩ matatu
Mathengie Thengeria thengera
Kana mathĩĩ korokoro
Kana ndĩmathengie
Mũgũnda wa mbimbi nĩ wakwa

BASSIROU DIOMAYE DIAKHAR FAYE WA SENEGAL KWANDĪKĪRWO MARŪA MAHINGŪRE NĪ ANDĪKI NJORUA.

Cokanīrīria mūingī wa arīmi anyinyi na aruti-a-wīra a Senegal. Reke macanūke ngoro na hakiri. Acio nīo gītugī gīaku. Arangīri aku.

Reke tūrekie mītī ūgana ūna

1.Hinya wanyu ume hin-yainī wa mūingī wa Senegal. Ūmagitīre, nao makūgitīre. Ūmarīrīrie nao makwarīrīrie, mwanāriē. Na mūtingīhota kwanāriā angīkorwo ūraria nao na rūthiomi mataraigua. Nī ūndū mūhūthū no twaūtuire ūndū mūrītū.

2.Thiomi cia Senegal ikwende-ka ikorwo nī cio mūthingi wa Senegal njerū. O mūsenegalii e na haki ya rūthiomi rwa mūmūciari. Na tūtige ūhoro wa thiomi imwe gūkarīra iria ingī: atī kwī rūthiomi rūthiomi gūkīra rūriā rūngī. O mūndū akambīrīria na rūthiomi rwa nyina, rwī Pulaar, Seereer, Soninke, Wolof, Mandinka, Joolaa kana o rūthiomi rūngī rwargio nī mūingī wa Senegal. No rūthiomi rūmwe, reke tuge ta Wolof, rūngīyumīria na rūkahota kūhotithia thiomi icio ciothe kwanāriā, ūguo no wega. Mūtaratara wa thiomi Senegal ūhane ūū: Rūthiomi rwa Mūciari rūkorwo nī ruo mūthingi: mūndū acoke ongerere Wolof;

acoke ongerere Gīthwaīri, Kībaranja, Kīngeretha o ūguo. Ūngīmenya thiomi ciothe cia thī, na ndūi rūthiomi rwa mūciari, ūcio nī ūkombo wa meciria. No ūngīmenya rūthiomi rwa mūciari ūcoke wongerere thiomi ciothe cia thī, ūcio nī ūtonga wa meciria.

3 Twīkīrīre kīyo ūtaūrania wa thiomi cia Senegal. Ūyū nī ūndū tūkumītīe mūno. Thiomi kwanāriā. Kwoguo mwambīrīrie na gūthondeka gīkundi kīa ūtaūri gīa kūhotithia thiomi cia būrūri ūyū kwanāriā; na cio cia būrūri kwanāriā na thiomi cia Abirika na cia thī yothe.

4 Mūgathe, andū aingī a kuma mīena mūingī ya Abirika nī maakenirio mūno nī ūndū wa rīriā wacerete būrūri wa Gambia, na wee na Mūgathe ti Barrow, mūgītereta na kī-Wolof. Ningī nī tuonete atī wee nūti-ganīte na arīa othe maraikarīre gītī kīu mbere yaku, nī gūtuika atī rīriā wee ūrarīria mūingī wa Senegal, ūhūthagīra kī-Wolof na Kī-baranja, na rīu nī ikinya rīgacīru. Kwarīria mūingī wa Senegal na Kī-Wolof, mīario īgacoka gūtaūrwo na thiomi iria ingī ciothe cia Senegal, o na angorwo īgūtaūrwo karatathi-inī. Thuthainī ūcio īgataūrwo na Kī-baranja o ūguo o ūguo.

5. Hīndī ya mūgomano wa ndūrīrīrio ciothe cia Thī, aria na rūthiomi rwa Senegal. No ningī mīario yaku ikorwo ī ndaūre na thiomi ingī ta kībaranja kana kīngeretha karatathi-inī nīgetha arīa mataraigua Kī-Wolof makamenya ūriā ūroiga.

6.Na njīra nguhi, tūroiga ūgeka ūriā atongoria othe a Thī me-kaga: kwaria na rūthiomi rwa būrūri wao. Wathiī Baranja, ūkarīria mūtongoria wakuo na rūthiomi rwa Senegal. Nawe ūgakorwo na mūtaūri. Oūguo. Na njīra nguhi, handa mwīhoko waku harī thiomi cia Senegal. Na wambīrīrie na kūhūra marufuku gacunjī 28 ka Gati-ba ya Senegal karīa koigaga atī mūndū wothe ūrahūranīra gītī kīa Mūtongoria wa būrūri, no mūhaka akorwo nīoi kwaria na kwandīka Kībaranja.

7. Cokanīrīria mūingī wa arīmi anyinyi na aruti-a-wīra a Senegal. Reke macanūke ngoro na hakiri. Acio nīo gītugī gīaku. Arangīri aku. Tiga gūtinda ūinainītio nī mbarī ya kwīger-ekania, arīa matuikire ngombo cia thiomi ciene; arīa marona ta mekūrīrwo nī maingī wona wacokerera thiomi cia Senegal. Mbarī ya kwīgerekania nī a gūtinda magīcaria ūriā me-kūgūithia mūgithi wa Hithitūrī.

8. Mabuku ma Sembene Ousmane, na makīria mbuku yake irīa itagwo God's Bits of Wood, hamwe na mbuku ingī ta cia Cheikh Hamidou Kane nī ciagīrīrie ikorwo indaūre na thiomi ciothe cia Senegal. O na mbuku cia Cheikh Anta Diop, ciagīrīrwo ithomithio mathukuruinī mothe ma Senegal. Mbuku ciothe ci na mawoni ma ūthii wa nambere cia kuma Abirika na thī yothe, ikwenderwo ithomithagio thukurui-nī na Yunibathītīinī ciothe cia Senegal.

9 Ngemi ciumaga na mūciī. Ambīrīria na Senegal. Ūcokerere Abirika. Ūcoke wongerere Asia na Amerika ya mūhuro. Na thuthainī ūcio Rūraya. Mūtaratara ūcio wagīrīrwo gūkorwo noguo ūratwarithia gīthomo o gīothe Senegal. Senegal īkwenderwo ikūrīe būrūri wa Andū marecīria, Aturi maratura, Abumbūri marabumbūra, Atūria maratūria, Būrūri wa andū maremenya, na, marīkia kwīmenya, makanyitana na thī ng'ima na njīra ya gūteithania na ūkūrania. **"Kamūingī koyaga ndīri."**

Rūrĩrĩ Rūrahuka Nĩ Undũ Wa Njohi

Būrũri inĩ wa Kenya Njohi cia ibango rĩu nĩ imakĩtie andũ aingĩ nĩ ũrĩa itete mĩcĩ mĩngi, na ikanina imwana ona kinya airĩtu marĩ na ciana nyinyi.

Ūngĩcera matūra maingĩ ma Mūranga, Kiambu, Nyeri, Kĩrĩnyaga, Embu, Meru na matūra maingĩ ma Nairobi, imwana ciorĩre njohi-ini cia ibango iria ikoragwo na raithi. Mwandiki witũ kũu Kenya ũrĩa ũratũkinyĩria ũhoru kuma gũcagi kĩa Ting'ang'a, aratwĩra kũu imwana ikuite mũno nĩ ũndũ wa Njohi icio.

Haria aracerete hakuhĩ na Ndumberi, hakoretwo na mathiko o mũthenya handũini ha mwaka ũmwe na moothe nĩ ma imwana iria itarĩ wira.

Njohi nĩ njohi, na ĩnyuagwo nĩ arĩa morĩte na matarĩ na kĩrigĩrĩro kĩa mūtũrĩre wao. Tigana na njohi angĩkorwo nĩ ya gũkuhĩhĩria kaburi inĩ gaku.

mũndũ ũtaremenya nĩ ũndũ wa njohi naarorete gũkua

Nĩ kĩa kĩa kĩa tondũ aciari aingĩ nĩmaremetwo nĩ gũtigithia njohi icio cikoragwo tũcorocoro tũria manyitana-gĩra na borithi.

Andũ arĩa mendagia njohi icio nĩ arĩa mena mbeca nyingĩ cia kũhaka borithi na kũmanyita, no wĩra wa burĩ.

Nĩ ũhoru ũrigithĩtie andũ aingĩ makĩria gĩtarũ gĩa gatagati kũria njohi ĩyo iingĩhĩte mũno.

Urĩa ũkĩrĩ rũhonge rwa thirikari na nĩwe Deputy President Gachagua, nĩ arageria kũnina njohi icio cia ibango, no nĩtakũhũra maĩ na ndĩrĩ.

Nĩkũrĩ na ikundi ciĩrutĩre

gũthĩ matūra marĩa njohi ĩyo iingĩhĩte, no mena thĩna tondũ ona no moragũo- nĩ mĩkora iyo ĩnyitanĩte na macibũ kinya borithi.

Undũ ũcio wa njohi icio wambĩrĩrie hĩndi ya marehemu Moi, ũrĩa ũtarĩ na mĩbango ya andũ anyinyi marikia thukuru makona wĩra.

Andũ arĩa mwandiki witũ araragĩria, oothe, maregwatia wĩra na makaiga, korwo me handũ marutaga wĩra wĩ kiene, matingĩnyua njohi icio. Marutaga tũmawira tũtarĩ na mbeca nyingi, na cioothe, magaitĩrĩra njohi inĩ.

Undũ ũcio wa kũnina njo-

hi, no thirikari ĩngĩhota, inyitanĩre na aciari, na mangĩagithia andũ acio indo irĩa ihũthagĩrwo kũruga njohi ĩyo, mahota kũmĩnina.

Ūndũ ũngĩ thirikari ĩngĩka, nĩ kũmatuira baĩni nene mũno, na mũndũ aremwo kũruta, agatwarwo kũndũ angĩrutithio wira mũnene ũtarĩ irĩhi.

Njohi ndĩri baita thĩnĩ wa mwĩrĩ, tiga kũhinyĩrĩria na mũico wayo nĩ gĩkuũ.

Njohi nĩ njohi, na ĩnyuagwo nĩ arĩa morĩte na matarĩ na kĩrigĩrĩro kĩa mūtũrĩre wao.

Tigana na njohi angĩkorwo nĩ ya gũkuhĩhĩria kaburi inĩ gaku.

Njoohi nĩ njohi Ndũgatuĩke mũndũ Wa Njoohi

Irebeta rĩrĩbete nĩ Ngũgĩ wa Thiong'o

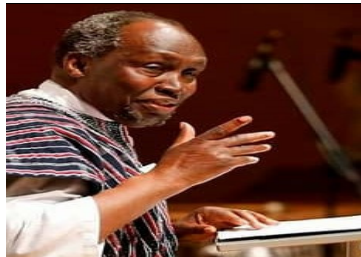
Njoohi nĩ njohi
Njoohi Yohaga kĩongo na ngoro na mwĩrĩ
Njoohi ndĩrĩ mwarimũ
Njoohi ndĩũũ ũthaka
Njoohi ndiũũ mũĩrĩtu kana mwanake
Mũthuri kana mūtumia

kana mũthoniwa
Njoohi nĩ njohi na ndĩrĩ thoni
Njoohi ndiũũ ndagĩtarĩ kana Professor kana President
Njoohi nĩ njohi
Ndũkareke wohwo mwĩrĩ

ngoro na kĩongo
Nĩ njoohi njohi irĩa yohaga mũndũ akerigwo
Kimberly Avenue, CA
August 26, 2023

Kahiũ geitainwo na rwenji

MWARĪ MŪIRŪ NĪ KĪRORERWA KĪA NĠAI

Irebeta rĩa Ngũgĩ wa Thiong'o

21 July 2020

Ndandĩkire Irebeta rĩrĩ, MWARĪ MŪIRŪ NĪ KĪRORERWA KĪA NĠAI, mweri wa Mũgwanja, 2020, Karĩbonia, gũkumia ūthaka wa mũndũ mũirũ. Ihinda rĩrĩ tũrĩ, o hamwe na gũkomererio nĩ Corona, Andũ airũ nĩ makomereirio nĩ rũthũro rwa gĩkonde kũirũ. Rũthũro na ūthutũkanio ūcio umanĩte na hĩndĩ ya ūkombo na hĩndĩ ya ūkoronia. Twakaga, angĩ makainĩra nyũmba twakĩre; Tũkarĩma, angĩ makagetha. Ta gũkũ USA, andũ airũ, arĩa hinya wao wakĩre bũrũri ūyũ, nĩ marooragwo, na matũire moragagwo, nĩ ūndũ wa gĩkonde kĩa kũirũ. Ngakĩuga tũtingĩkĩhũrwo na ithuĩ twĩhũre; tũnyararwo, na ithuĩ twĩnyarare kana gũkobia gĩkonde kĩa arĩa maratũnyararĩra gĩitũ. Nĩ twĩkumie na ūirũ witũ, tũrũgamũire igai ritũ, rĩ rĩa tũri na mwĩri, na rĩ rĩa maciaro ma moũko na meciria Maitũ.

Njuĩrĩ yake ĩruraga ūirũ ĩkarĩrũka marĩrũ
Amĩoha makundo,
Mũmwĩroreri akerĩrĩria ikundo rĩa
ũirũ ūyũ anyotoke.
Amĩrama mĩhari,
Mwĩroreri arenda kũgereria twara
tũcĩrainĩ gatagatiĩni ka mĩhari ĩyo.
Amĩthondeka kĩ-afro, ĩgatuĩka
thũmbĩ ya ūthaka.
Agĩkinyũka na gũkinyũkia
Mũndũ arenda gũkinyũkania nake;
Acũacũa,
Mũndũ arenda gũcũacũania nake.
Ainamĩrĩra kwĩrorera ihũa
Mũndũ arenda kũrĩnamĩrĩra
arĩkie ritho.
Reke Nyarari ĩno yenge igego,
Ūtheri warĩo ūkagegearia mũndũ
O nake akenga igego.
Uma mũrakaru
Akarakarũkwo
Uma na ihooru

Akahoohũkwo
Uma na kĩaha
Gĩkamweherera.
No Nyarari ĩno ti ya gũthakĩrwo
o ūguo ta kĩbica,
Kana kũnyamario hakiri na ciugo
kana mwĩrĩ na ciiko.
Nyarari ĩno nĩ yũĩ gwĩtetera
na ciugo:
No ciake ciumaga rũrĩmĩĩnĩ rwake
ĩrĩ thime.
Nyarari ĩno nĩ yũĩ kwĩgitĩra
na ciiko:
Amu nĩ njorua ya ngundi na ndeke.
Wee!
Nyarari ĩno ti ya gũtangatangagwo
nĩ takataka wa ūtarĩ na thoni kana
gĩtiyo.
Mĩhutie na matharau, ĩgũtũma
wone njata mũthenya barigici, amu
Nĩ yamenyire o tene kwĩyũrĩria na
kanua,

Na kwĩgitĩra na moko.
Wee!
Yugaga ūtumia ti gũtumia kana
gũtumĩrĩria mathĩnĩkio.
Mũgambo wa Nyarari ĩno Nyakairũ
Ūinagia rwĩmbo ngoroinĩ ya
mũmĩthikĩrĩria.
Ngoro ĩyo ĩgatumatuuma
ĩgatherũka gĩkeno,
Rũrĩmĩ rwa mũthikĩrĩria naruo
rũgatumũka rwĩmbo rwa
Gũkumia Ūthaka wa Muoyo.
Wee
mwarĩ wa njata na mweri na
Ra-Riũa
Tiga kũhumbĩra riiri waku
Wee
Riiri waku ti wa kwĩrirwo nĩ wa
kwĩrĩrĩrio
Mwarĩ mũirũ nĩ kĩrorerwa kĩa Ngai.

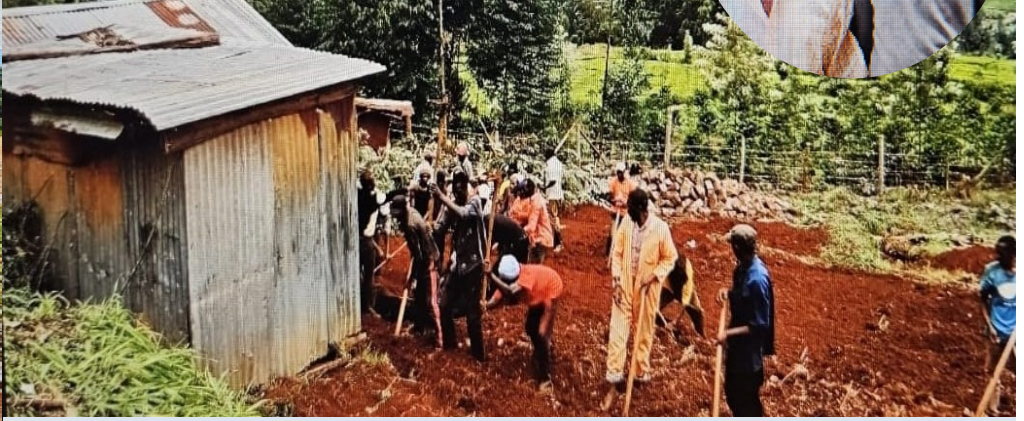
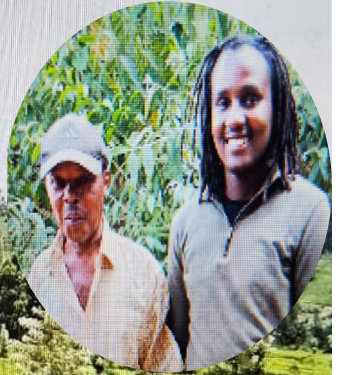

Caci Ya ACK Kiangīma ĩrūmĩrĩre Kĩhoto ĩcokerie Wanyanga Mũgũnda Wake.

NĪ KŪRĪ WATHO UGĪTE ATĪ MŪNDŪ ANGĪKARA MŪGŪNDA WA MŪNDŪ ŪNGĪ MĪAKA IKŪMI GŪTHIE NA MBERE, ENA KĪHOOTO KUGA ŪCIO NĪGUO MŪCĪI WAKE. (NA GITHŪNGŪ WAATHO ŪCIO WĪTAGWO "ADVERSE POSSESSION RIGHT")

Wanyanga meena mūtumia wake

Andũ mahana ta itoi arĩa caci ĩratũmĩte mamomore nyũmba ya Wanyanga

Tũri ithuoothe kuma gũkũ **mũgambo** wa **kĩrinya-ga** handũ ha Douglas Wanyanga, nĩtworia na gĩtũyo, caci ya ACK Kiangĩma, ĩcokie mũgũnda wa Wanyanga ona angĩkorwo nĩmagũrite.

Mũgũnda to ūcio tondũ kwĩna mĩgũnda mĩingĩ ĩrendio Mũranga, na mĩingĩ yayo, ndĩri na thogothogo.

Cokeriai mũrĩmi ūcio mũnyinyi mũgũnda wake tondũ hau niho akũriire na nĩgetha akĩrimagĩre mbĩrĩra ya arĩa mamũcia-

rĩre o agĩethagĩra ciana ciake irio. icio mũraingata no iria ciana cia ciana ciao ikarũmĩrĩa caci o iyo.

Kwĩna ikundi nyingĩ cingĩrutĩra, na icokie mbe-ca cianyu iria mwahere atunyani a mĩgũnda ona okorwo marĩ a family ya Wanyanga.

Wanyanga ena ciana iria irenda gũkorwo na handũ marĩtaga mũcĩi. Kamau wa Gichũki nĩ ar-amũria na gĩtĩo mũtika-ingate Wanyanga na nĩkĩo arethumbũra na gũcaria ikundi cia kũrũra kĩhoto

kia mũthuri ūcio mũkũrũ. Mahĩtia nĩ marekanagĩrwo ota ūrĩa caci nyingĩ ihunja-gia na nĩyo yagĩriire kũrora kĩhoto handũ ha gũcin-dana na arĩa matarehota ona matarĩ na handũ ha gũthĩi.

Rekei caci ĩtuĩke kĩonere-ria gĩa kwĩra atunyani a mĩgũnda matige waganu ūcio wĩ bũrũri woothe, handũ ha kũnyitanĩra nao. Andũ metĩkĩtie atĩ, caci nĩyo njĩra ya kuona kĩrĩgĩrĩro kĩa muoyo wa tene na tene, na reke gũtũre ūguo mĩndĩ, na mĩndĩ.

Nĩtũgũikara tũkĩandikaga ūhoro wa Wanyanga kin-ya rĩrĩa kĩhooito gĩkoneka-na tondũ twĩna mwihoko nigĩkuoneka.

Tigai gũtuira Wanyanga ūru tondũ nĩ atururĩtio nĩ arĩa mangĩarĩrĩria kĩhoto gĩake nĩ ūndũ wa unguma-nio munene ūrĩa wĩ bũrũri woothe.

Kihooito nĩ gĩkorwo nĩkĩo gĩgũtongoria, nĩgetha andũ oothe maigue maiganĩre.

**Mwandiki nĩ
Njeri wa Karago.**

Mũtĩ wa mũgumo nĩ wa kũrutĩra magongona

Agĩkũyũ metĩkĩtie atĩ gĩtinainĩ kĩa mũtĩ wa mũgumo nĩho Maũndũ matheru marũtagĩrwo

gĩai na
ũrũmwe
wĩna
mwerekero

Thaai thathaiya ngai thaai
Thaai thathaiya ngai thaai
Thaai thathaiya ngai thaai
Mũgĩkũyũ ambagĩrĩria mahoya ũguo
kũrogĩa thayũ bũrũri woothe
na rũrĩrĩ rũtikahuke

Agĩkũyũ metĩkĩtie atĩ mũtĩ wa mũgumo warĩ ũrĩa magomanaga hau gĩtina rĩrĩa mekwenda kwaria na ngai, na nĩguo athuri aria marĩ atongoria a magongona, mahoyagĩra gĩtina kiagũo.

Mutĩ ũcio warĩ mwĩtigĩre mũno na ndũngĩainire ngũ ciagũo. Athurii mathĩnjagĩra mbũri cia magongona hau gĩtina kĩa mũtĩ

ũcio na magetĩkia ona ngai nĩ akoragwo akĩrorera kana enao makĩruta magongona mao.

Kwarĩ kieha kiingĩ mũtĩ ucio ũngĩomire nanĩmageragĩa ũrĩa mangĩhota kũũtira.

No mũgumo ũkoragwo na mĩri mũingĩ mũno irũmĩte tĩri na hinya mũingĩ ta ũrĩa andũ manyitanĩire me hamwe matenyenyekaga

Nĩ kwarĩ na mũtĩ ũcio kũu Thika na Mũgo wa Kibirũ nĩ arathĩte atĩ rĩrĩa mũgumo ũcio ũkoma nĩguo athũngũ makaima bũrũri wa Kenya.

Kwĩrikanaga atĩ athũngũ nĩ mageririe mũũno kũwakĩra mahiga mathiũrũrũkiirie hau gĩtina na no wagũire na wathani wa nyakerũ ũgĩthira

Mwandĩki nĩ Gĩtaũ Wakanyua

*Mũgambo wa
mũingĩ nĩguo
mũgambo wa Ngai*

*Kahinda gatarĩ coho
ũkũigua kameme
ka Mũgambo wa
Kĩrĩnyaga*

diasporatimeskenya@gmail.

diasporatimeskenya@gmail.

*Waica kehiri nowe
waica keruti*

*ũtamerithĩtie
ndagaga Kũhanda*

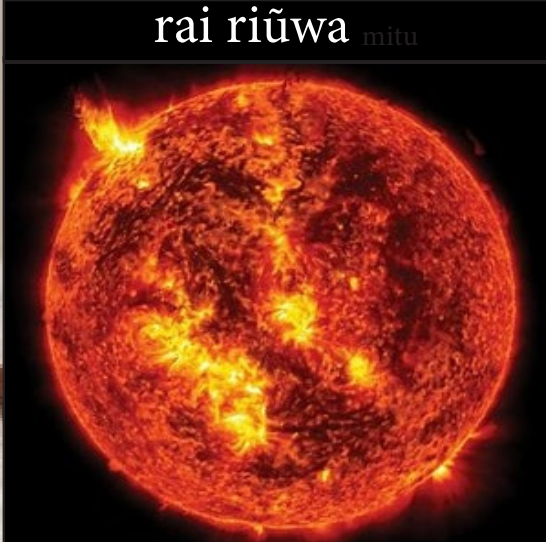
Andĩkĩri Mũgambo Wa Kĩrĩnyaga.

Marũa Kũrĩ Mwandĩki

email-diasporatimeskenya@gmail.com

rai riũwa mitu

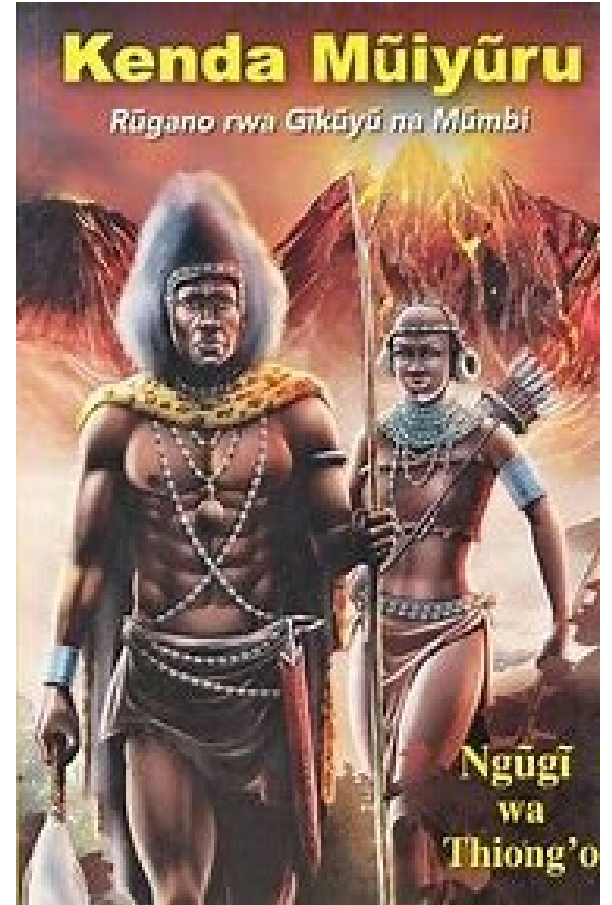
Arch Dr. D.K. Gĩtaũ

Gĩtaũ

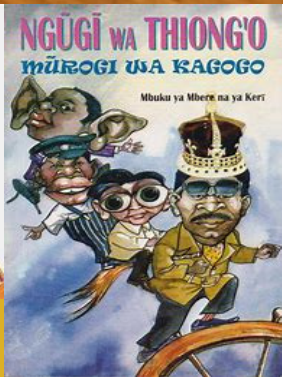

Ngũgĩ

Prof. Ngũgĩ wa Thiong'ũ

ino niyo ngatheti ya Mũgĩkũyũ

Wangithi wa Kago Ndũngi Githuku

HENRY MŪORIA ARĪ MWANDĪKI WARĪ NGUMO MŪNO HĪNDĪ YA ŪKORONI KENYA.

Henry Mwaniki mũoria aciarrirwo mwaka wa ngiri imwe Magana kenda na ikũmi na inya (1914) itũra rĩa Kabete na arĩ mwana wa mũrĩmi mũnyinyi wetagwo Mwaniki wa Mũoria na nyina wake etagwo Wambũi wa Mbarĩ. Ritwa Henry riakĩrĩ rĩa kibathio rĩria akinyirie miaka ikũmi na itandatũ. Mũoria athomithirio na mbeca iria ciakiumaga kamũgũnda inĩ kanyinyi kũu Kabete kũria nyina endagia mbuga na itũngũrũ.

Arĩkia thukuru nĩ ambĩirire kũruta wĩra na British East Africa Railway akĩrĩ amwe ao arĩa maheaga mũgithi signal kana kũmĩonereria mũtambo ũria ikũgera. Nĩ acokire akĩhikia mũirũtu wetagwo Elizabeth Thogori. Mũoria nĩ aroraga mũtũrire ya mũndũ mũiru na akamaka ona thĩna mũingĩ warĩ bũrũri wa Kenya. Nĩ eciririe kwam-bĩrĩria gũthoma kwandika mohoro na njĩra ya gũikĩrio ũhoro nĩ mũngeretha (British Correspondence). Nĩkĩo gĩtagwo gĩthomo kĩa marũa hĩndĩ iyo na nĩgiatũmire Mwũoria agĩe na kiyõ gĩa kwandĩka magathĩti. Nĩwe warĩ na igweta mũno tondũ ngatheti yake **Mũmenyere-ri** yaragirĩria andũ airũ na akĩmamenyithagia matũmire ihooto ciao nĩgetha maime ũkomboinĩ wa mũmbemberũ Kũrĩ mwaka wa ngiri imwe na magana kenda ma mĩron-go ĩna, Mũoria nĩ atigire wĩra ũcio wa reri na akĩambĩrĩrii wĩra wa kwandĩka mũno

Henry Mũoria, 1975, na mũirũtu wake Wangari Mũoria-Sal

makĩria maandĩko ma uteti marĩa metagwo “Mũtũrĩre wa Kĩriũ.(today's social life) Andĩkaga meena mũtumia wake wakerĩ wetagwo Judith Nyamurwa ũria mahikanirie matigana na na mũtumia wa mbere.

Kũrĩ mwaka wa ngiri imwe na magana kenda ma mĩron-go ĩna na ithano(1945) nĩ mandĩkire kabuku getagwo “Tũngĩka atĩa raiya witũ” iyo yarĩ ibuku rĩa kũrũmbũiya mitũrĩre, ũiguano wa mũndũ mũiru, na mitugo ya andũ a Kenya.

O mwaka inĩ ũcio Mũoria arĩ wiki, nĩ ambĩirire ngatheti ĩria yetagwo “Mũmenyere-ri kana na kĩngeretha “The Guardian” Iyo ngatheti igĩkĩgĩa igweta bũrũri woothe na yandĩkagwo na gĩkũyũ ona gĩthũngũ. Nĩ acokire agĩtiga gũtaũa na githũngũ nĩ getha ihane tarĩ thiri ya kũrũnga andũ airũ mũtũrĩreinĩ wao na makĩria wiyathi wao. Hĩndĩ iyo ngũgu ambĩirire

gũtetera mũndũ mũiru nĩ ũndũ wa ũria andũ mahin-yagĩrĩrio nĩ mũngeretha. Ngatheti iyo igĩtwika ta ya kũrũria kihooto kĩa mũndũ mũirũ kana mũgambo wa mũndũ mũirũ

Mũoria ona ũria wĩra wake ũkũrĩte tondũ andũ nĩ meendete gũthoma ngatheti iyo mũno, akĩgĩa na handũ ha kũmĩrutithĩria (printing press) Mũoria nĩ akĩrĩ o mũteti tondũ nĩwe warĩ Secretary General wa “Pre-eminent Nationalist Organization” nanĩakĩmenyithagia mũkoroni mateta ma andũ airũ hau ngatheti inĩ iyo. Mũoria akĩrĩ amwe a arĩa marĩ mbere ya kũrũria wiyathi na agakorwo agĩkĩarĩrĩria ũteti wa Jomo Kenyatta agĩtia wiyathi kuma kwĩ ngeretha na kĩa gĩ KAU.

Ngatheti ya Mũoria nĩyo yagĩkumagia gũcoka kwa Jommo Kenyatta kuma rũraya mwaka wa 1946.

Hĩndĩ iyo Mũoria nĩ andĩkire ngatheti inĩ yake rũgano rwa Kenyatta, na woneki wake wa

kũrũria wiyathi wa mũndũ mũirũ.

Mwaka ũria manjeneti yambĩirire, Mũoria arĩ bũrũri wa ngeretha agicaria ũria angĩona macini cia kũruta ngatheti yake amĩtue nene mũno, no ndaigana gũcoka Kenya.

Andũ mamũtarire aikare kũu tondũ nĩ angĩanyitirwo nĩ ngeretha angĩacokire Kenya tondũ nĩ moĩ nĩwe wamenyithagĩa andũ ũhoro wa kũrũria wiyathi.

Agĩkarire bũrũri wa ngeretha kũria athire na mbere kwandĩka mabuku o akĩrutaga wĩra. Nĩ andĩkire ibuku rĩtagwo “I, The Gikuyu and the White fury mwaka wa 1994.

Mworia nĩ agĩtoririo nĩ mwĩrĩ na agĩkua mwaka wa 1997.

Nĩ atigire family nene mũno na angĩ me ngumo ta Wangari Mũoria. Ucio arĩ njorua ya kwandika ĩtakariganĩra na nĩkĩo Professor Ngũgĩ Wathiongĩ aratũrĩkanirie njamba iyo yarutire wĩra mũnene kũrũria wiyathi na njĩra ya kwandika no gũtirĩ mũtongoria wa Kenya ũrĩ weciria kũm-mũtũgĩria

Rũgano rwa Mũoria rũkĩri rũnene na rĩtwa riake rĩgũtũra kũria ng'ano nyingĩ cigagwo cia kũrĩrikana ũria mũndũ mũirũ arũirĩre wiyathi.

Mũoria Koma thayũ ũkĩrĩkanaga atĩ wĩra waku nĩ kũrĩ andũ maũrĩkanaga kinya ũmũthĩ ũyũ.

LEMFI**International Payments
For Everyone**

Send and receive money from Kenya

Zero transfer fees

Best rates

Quick transfers

Send directly to MPESA
and bank accountsReceive money
from Kenya

Get \$30 cashback
the first time you
send \$100 or more*

Use the referral code

TIMES

*Terms and conditions apply

Scan to download

**CLICK
HERE**GET IT ON
Google PlayDownload on the
App Store

Send money to

f @uselemfi

t @uselemfi

W: www.lemfi.com

E: support@lemfi.com

Remittance services sponsored by Community Federal Savings Bank.

Winyitĩre ndahana ũtarĩ ona gatũũ

